

DECLARAȚIA DE PRINCIPII
PRIVIND
EXCEPȚIILE ȘI LIMITĂRILE DREPTULUI DE AUTOR
PENTRU BIBLIOTECI ȘI ARHIVE

inițiată de

FUNDAȚIA BIBLIOTECI ȘI INFORMAȚIA ELECTRONICĂ (eIFL.net),
FEDERAȚIA INTERNAȚIONALĂ A ASOCIAȚIILOR ȘI INSTITUȚIILOR BIBLIOTECARE
(IFLA),

și

ALIANȚA BIBLIOTECILOR ÎN PROBLEME ALE DREPTULUI DE AUTOR (LCA)

Comitetul permanent din cadrul Organizației Mondiale a Proprietății Intelectuale (OMPI) privind dreptul de autor și drepturile conexe (CPDADC),
Sesiunea a XVIII-a, Geneva, 25-29 mai, 2009

Comunitatea internațională a bibliotecarilor consideră că există o necesitate imediată pentru o nouă înțelegere a rolului excepțiilor și limitărilor dreptului de autor în secolul XXI, precum și pentru acțiuni corespunzătoare din partea statelor membre de a include prevederi în legislația lor națională ce ar aborda realitățile privind accesul la informația digitală.

Recunoscând necesitatea urgentă la nivel global de a extinde aria domeniului de aplicare a excepțiilor și limitărilor dreptului de autor pentru serviciile de bibliotecă și accesul la informații în toate țările lumii¹;

Conștientizând rolul bibliotecilor² pe care acestea le dețin de-a lungul istoriei ca fiind arhive ce cuprind cunoștințele cumulate, patrimoniul cultural și memoria colectivă a națiunii;

Recunoscând faptul că bibliotecile au o misiune publică, de multe ori reglementată prin statut, pentru a permite obținerea cunoștințelor esențiale pentru predare, cercetare, precum și de interes public;

Confirmând că bibliotecile trebuie să-și îndeplinească mandatul lor ca instituții publice la nivel global în mediul digital;

Acceptând că rolul pe care legislația dreptului de autor l-a deținut în sprijinirea funcțiilor esențiale ale bibliotecilor, la fel a apărut practicile comune ale bibliotecilor, cum ar fi cele de preservare, împrumut pentru utilizatori, împrumut interbibliotecar, și copierea în scopuri de cercetare și interes personal;

Insistând că excepțiile și limitările înserate în cadrul obiectivelor și principiilor politicilor publice de lungă durată rămân aplicabile, indiferent de formatul documentelor;

Reliefând că legile dreptului de autor în multe țări s-au referit la acitivtățile bibliotecilor în mediul tipărit, dar acestea nu au fost actualizate în mod suficient pe scară internațională, pentru a permite utilizarea adecvată a informațiilor în format digital;

¹ Aducem mulțumiri Kenneth Crews pentru furnizarea primului studiu de ansamblu cuprinzător cu privire la dispozițiile legale din cadrul legilor naționale privind dreptul de autor ale țărilor care sunt membre ale OMPI. *Studiul privind excepțiile și limitările dreptului de autor pentru Biblioteci și Arhive* (2008), inițiat de OMPI, oferă o bază pentru o analiză, și subliniază necesitatea de a extinde domeniul de aplicare excepțiilor și limitările dreptului de autor pentru biblioteci și arhive din întreaga lume. Studiul este disponibil la adresa: http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_17/sccr_17_2.pdf.

² În acest document, termenul de “bibliotecă” este folosit în general pentru a se referi la biblioteci și arhive, și este folosit din motive de eficiență.

Subliniind că acordarea licențelor private pentru informație adesea previne utilizarea legală a lucrărilor protejate de dreptul de autor, subminează serviciile de bibliotecă, și împiedică activitățile intelectuale și creative;

Accentuând faptul că în absența unor dispoziții legale eficiente de abordare a utilizării informației digitale și de aplicare a măsurilor tehnologice de protecție, constrânge bibliotecile de la îndeplinirea funcțiilor sale pe care legea dreptului de autor a avut menirea pe parcursul anilor de a le sprijini;

Conștientizând faptul că, unele părți ale operelor pot fi pierdute, cercetătorii nu sunt în măsură să obțină informațiile necesare pentru a realiza operele lor pe de o parte, iar pe de altă parte o mare cantitate de informații digitale create în prezent nu este sistematic colectată sau conservată, confruntându-se cu dispariția sa ulterioară;

Semnaland faptul că omenirea se confruntă cu un vacuum digital în vederea arhivării și înregistrează progrese în domeniul cercetării, studiului și a culturii, dacă nu sunt luate măsuri de consolidare unor excepții și limitări a dreptului de autor care reglementează activitatea de bibliotecă la nivel global;

Relevând că țările în curs de dezvoltare și tranziție nu întotdeauna beneficiază de flexibilități, inclusiv excepții și limitări ale dreptului de autor, care pot fi puse la dispoziția lor în cadrul sistemului de proprietate intelectuală;

Subliniind că o abordare globală privind inițierea unor excepții și limitări reprezintă una din provocările cu care se confruntă organizațiile internaționale specializate în domeniul dreptului de autor astăzi;

Declarând că provocarea se extinde și asupra *Convenției de la Berna*, care garantează în mod clar și explicit drepturile titularilor de drept de autor, în schimb, nu asigură în mod adecvat interesul public, care este susținut, prin crearea unor excepții și limitări;

Precizând că, deoarece drepturile titularilor ai dreptului de autor, atât în dreptul intern, cât și internațional sunt elaborate foarte vast, extinzându-se în timp, prin intermediul noilor tehnologii, și că, prin contrast, excepțiile și limitările privind dreptul de autor sunt scrise și interpretate foarte meticolos, și, adesea, în detalii, și nu s-au permis să se ajusteze și să se adapteze la noile tehnologii și la noile realități;

Subliniind că dreptul titularilor ai dreptului de autor continuă să se extindă și să se adapteze în timp, excepțiile și limitările rămân fixe, și riscă de a deveni învechite cu modificări succesive, în domeniul tehnologiei informației;

Subliniind că în momente dramatice ale schimbărilor tehnologice, rolul excepțiilor și limitărilor drepturilor de autor au devenit inacceptabile și dezechilibrate;

Comunitatea bibliotecară afirmă că excepțiile și limitările care mențin pe termen lung funcționarea dreptului de autor în societate, ar trebui să fie privite ca drepturi publice, echilibrând drepturile private la informație, garantate prin legislația dreptului de autor. Excepțiile și limitările ar trebui să fie privite ca parte integrantă a bunei funcționări a dreptului de autor, ca un mijloc de sprijinire a inovației, creativității și creșterii economice în toate țările lumii.

Comitetul permanent din cadrul OMPI privind dreptul de autor și drepturile conexe (Sesiunea a XVIII-a) continuă discuții cu privire la inițierea unor excepții și limitări, care au evoluat în contextul propunerilor prezentate la OMPI de către guvernul Chile în 2004 (CPDADC /12/3) și 2005 (CPDADC /13/5) de guvernele din Brazilia, Chile, Nicaragua și Uruguay în 2008 (CPDADC /16/2). În propunerea sa din noiembrie 2005, Chile a reiterat importanța prioritizării lucrărilor comisiei respective „pentru a consolida la nivel internațional necesitatea de a avea excepții adecvate, preluate din experiențele de la modelele existente și de a fi îndreptate spre un acord cu privire la excepții și limitări în scopuri de interes public, care reprezintă ca standarde minime, pentru a fi incluse în toate legislațiile în beneficiul comunității internaționale” (SCCR/13/5).

Chile a identificat trei zone de lucru care urmează să fie întreprinse de către Comitetul permanent din cadrul OMPI privind drepturile de autor și drepturile conexe:

1. Identificarea, din cadrul sistemelor naționale cu privire la proprietate intelectuală ale statelor membre, a modelelor și practicilor naționale cu privire la excepții și limitări.
2. Analiza excepțiilor și limitărilor necesare pentru crearea și promovarea inovațiilor și a difuzării evoluțiilor care decurg din acestea.
3. Stabilirea acordurilor cu privire la excepții și limitări în scopuri de interes public care trebuie să fie considerate ca un minim în toate legislațiile naționale, în beneficiul comunității, în special pentru a permite accesul la cele mai vulnerabile, sau social prioritizate sectoare.

Recunoaștem activitatea recentă desfășurată de către Comitetul permanent din cadrul OMPI privind drepturile de autor și drepturile conexe pentru a studia excepții și limitări în mediul digital, pentru cei cu deficiențe de vedere, pentru biblioteci și arhive, precum și pentru activități educative, ilustrând modele naționale și practici referitoare la excepții și limitări. Sperăm că aceste studii vor oferi un cadru pentru a consolida la nivel internațional necesitatea unor excepții și limitări adecvate și pentru a restabili echilibrul necesar de a menține o societate informațională globală durabilă.

Recomandăm OMPI să-și continue activitatea pe domeniile identificate în propunerea înaintată de către Chile. În legătură cu cel de-al doilea domeniu de analiză, propunem un studiu fundamental îndreptat spre stabilirea acestor excepții și limitări pentru biblioteci, necesare pentru promovarea creației și inovației și difuzarea rezultatelor pentru dezvoltarea ulterioară. Acest studiu ar trebui să aibă ca scop de a ajunge la un acord cu privire la excepții și limitări pentru interesul public de a servi ca un minim în toate legislațiile naționale.

Solicităm ca OMPI să ia în considerare propuneri concrete care vor ghida instituțiilor specializate în domeniul proprietății interlectuale, care în mod evident vizează extinderea unei serii de excepții și limitări ale dreptului de autor la nivel global și în special pentru țările în curs de dezvoltare. În cazul în care excepțiile sau limitările dreptului de autor nu există, la nivel național³, cerem OMPI să ajute țările în curs de dezvoltare pentru a le elabora, atât prin asistență tehnică și programe tematice, propunând în cadrul Agendei de Dezvoltare a OMPI.

Cerem statelor membre ale OMPI să ia măsuri pentru a aborda lacunele în cadrul dispozițiilor legale privind dreptul de autor pentru biblioteci și arhive, în legislația lor națională. În acest sens, statele membre vor promova viața intelectuală și creația lor în viitor.

³ Douăzeci și una de țări din cele cercetate duc lipsa unei singure excepții și limitări pentru biblioteci în legea națională cu privire la dreptul de autor. Kenneth Crews. *Studiul OMPI privind excepțiile și limitările dreptului de autor pentru biblioteci și arhive* (2008), 29.

Cerem respectuos ca statele membre să adopte următoarele principii pentru a ghida în formularea unor excepții și limitări ale dreptului de autor pentru biblioteci și arhive în legislațiile naționale:

Conservarea documentelor

Bibliotecilor trebuie să li se permită să facă copii lucrărilor publicate și nepublicate din cadrul colecțiilor sale în scopuri de conservare, inclusiv de a transforma conținutul în diferite formate.

Șaptezeci și două de țări în prezent, au o lege care permit de a face copii în biblioteci în scopuri de conservare. Șaizeci și șapte de țări permit bibliotecilor să reproducă lucrări cu scopuri de înlocuire a documentelor, și cincizeci și trei de aceste excepții în mod clar permit bibliotecilor de a face copii pentru a fi depozitate în cadrul altor biblioteci⁴. Cu toate acestea, dispoziții legale nu se aplică pentru anumite categorii de lucrări protejate de dreptul de autor, precum pentru materialele audiovizuale și înregistrări sonore, și nu au prevederi clare privind aplicarea acestor excepții și limitări asupra materialelor digitale. Bibliotecile din mai mult de jumătate de țări ale lumii duc lipsă de susținere juridică în capacitatea lor de a efectua activități care sunt esențiale pentru misiunea lor, și multe din ele duc lipsa siguranței în deținerea informațiilor digitale.

Excepția cu privire la conservare trebuie să se aplice în mod egal pentru toate categoriile de lucrări protejate de dreptul de autor, inclusiv materialelor în toate formatele. Bibliotecilor trebuie să li se permită să-și păstreze proactiv materialele cu risc de deteriorare sau pierdere.

Depozitul legal

Legile cu privire la depozitul legal ar trebui să se extindă pentru a include lucrări publicate în toate formatele și pentru a permite păstrarea acestor tipuri de lucrări.

Un sistem de depozit legal solicită organizațiilor și persoanelor fizice producătoare de ediții în mai multe copii, să depună unul sau mai multe exemplare într-o instituție recunoscută la nivel național. Acesta este un mijloc esențial pentru a asigura caracterul exhaustiv al colecțiilor bibliotecilor naționale și pentru a asigura ca patrimoniul publicat al unei națiuni să fie obținut și conservat pentru eternitate.

Depozitul legal deseori exclude anumite categorii de lucrări, inclusiv pentru formatele non-textuale, cum ar fi înregistrările audio și audiovizuale. În multe țări legislațiile cu privire la depozitul legal nu s-a extins pentru a include publicații electronice. Legislația cu privire la depozit legal trebuie să includă o clauză ce ar permite prezervarea lucrărilor, indiferent de format și fără a aduce prejudicii dispozițiilor privind dreptul de autor, care nu permite aceasta.

Împrumutul interbibliotecar și furnizarea de documente

Bibliotecile trebui să fie capabile să furnizeze documente pentru utilizatori, direct sau prin intermediul bibliotecii, indiferent de formatul și mijloacele de comunicare.

Șaptesprezece țări în prezent, au anumite excepții referitoare la furnizarea documentelor, în timp ce șase țări permit copierea pentru împrumutul interbibliotecar în scopul de a oferi o copie unui utilizator individual⁵. Unele legi naționale permit furnizarea de servicii prin intermediul împrumutului interbibliotecar, în conformitate cu dispozițiile legale în domeniul bibliotecilor, în timp ce altele nu conțin nici o dispoziție referitoare la acest subiect. Schimbul de materiale este importantă pentru dezvoltarea cunoștințelor, în special, pentru țările în curs de dezvoltare.

⁴ Crews, 3

⁵ Crews, 68

Nici o bibliotecă din țară nu poate deține fiecare carte, revistă sau lucrări publicate. Este, o practică obișnuită pentru biblioteci, de a furniza fără scopuri comerciale unei alteia materiale, ca răspuns la solicitările utilizatorilor lor, pentru a asigura acces extins la cunoștințe și a beneficia de cele mai bune servicii. Acest sistem de cooperare prin partajarea resurselor este numit împrumut interbibliotecar aplicat, atât pentru materialele imprimare, cât și pentru cele digitale. Împrumutul interbibliotecar este un mijloc esențial pentru asigurarea unei colecții bogate și diverse, pentru a menține servicii de bibliotecă solide, care permit partajarea resurselor, și protejarea în același timp a intereselor legitime ale titularilor de drepturi de autor.

Educație și învățământ

Este necesar de a permite materialelor care au fost obținute în mod legal de către o bibliotecă sau alte instituții de învățământ, pentru a fi puse la dispoziția și în sprijinul predării în clasă sau de distanță într-un mod în care nu aduce prejudicii titularilor drepturilor de autor. Bibliotecilor sau instituțiilor de învățământ trebuie să li se permită să facă copii ale unei opere, în sprijinul predării în cadrul orelor academice.

Progresul din domeniul învățământului ar fi imposibil dacă profesorii, instructorii sau studenții ar solicita permisiunea de fiecare dată când au nevoie de a reproduce materiale pentru pregătirea pentru predare, studiu, învățare, instruire sau alte activități de formare. O infrastructură administrativă necesară pentru securizarea permisiunii pentru fiecare necesitate educațională sau de predare va fi irațional.

Noile tehnologii permit crearea mediilor de învățare securizate și excitante, în același timp, modalități noi de a preda, învăța și interacționa. Excepțiile trebuie să țină pasul, astfel încât elevii de mâine trebuie să beneficieze în același mod, ca și omologii lor, care au studiat în mediul tradițional. Educația este cheia dezvoltării economice și sociale, recunoscută în toată lumea.

Reproducerea pentru cercetare sau scopuri private

Cópierea unor elemente individuale sau de către utilizatori individuali trebuie să fie autorizată atât pentru cercetare și studiu, cât și pentru alte scopuri private.

Aceasta este una dintre cele mai larg acceptate excepții și limitări ale dreptului de a reproduce, stipulat în legislațiile naționale cu privire la dreptul de autor. Necesitatea de a face copii de către o persoană în scopuri non-comerciale, în viața de zi cu zi, este recunoscută și de către bibliotecari care întâmpină greutăți, ca fiind intermediari, pentru a răspunde la nevoile reale ale persoanelor fizice și juridice de folosi materialele protejate de dreptul de autor în scopuri creative, educative și informative. Ar fi imposibil, de a obține permisiunea pentru fiecare copie, aceasta ar împiedica libera circulație a informațiilor în cadrul societății. Bibliotecile trebuie să fie capabile să furnizeze utilizatorilor prin diverse mijloace pentru efectuarea acestor reproduceri, indiferent de formatul materialelor.

Asigurarea pentru persoanele cu handicap

Bibliotecilor trebuie să li se permită să transforme dintr-un material de pe un format în altul pentru a face accesibilă informația persoanelor cu handicap. Excepția trebuie să se aplice asupra tuturor formatelor, pentru a răspunde nevoilor utilizatorilor și progresului tehnologic. Pentru a evita dublarea costisitoare alternativă de producție, transferul transfrontalier de informații este necesar de a fi permis.

Drepturile omului sunt respinse, atunci când unei persoane cu handicap i se refuză accesul la informații. Toate persoanele au dreptul de a citi și a învăța, a-și îmbogăți experiența și viața. Necesitățile informaționale ale persoanelor cu handicap în societățile în curs de dezvoltare solicită o atenție deosebită din partea comunității internaționale. În prezent transferul transfrontalier conduce la incertitudini legale care subminează utilizarea de noi tehnologii și servicii, care pot îmbunătăți viața persoanelor cu handicap. Acțiuni trebuie să fie luate pentru a extinde dispoziții legale pentru biblioteci în beneficiul persoanelor cu handicap, prin care să permită utilizarea de informații de către persoanele cu handicap prin orice format și indiferent de frontierele naționale.

Excepția generală cu privire la utilizarea gratuită aplicată la biblioteci

O excepție generală cu privire la utilizarea gratuită în concordanță cu practica utilizării loiale ajută la asigurarea eficienței de furnizare a serviciilor de bibliotecă.

Excepțiile cu caracter general, cum ar fi cele de utilizare corectă (fair use and fair dealing) ar trebui să se extindă asupra activităților de bibliotecă ca fiind o completare la excepțiile specifice pentru biblioteci. În unele țări, excepțiile generale pentru libera utilizare sunt limitate la scopuri, cum ar fi pentru cercetare și studiu, critici sau revizuire, știri/rapoarte, parodie sau satiră, și procedurile judiciare. În alte țări, în special în Statele Unite, se acceptă ca utilizarea echitabilă/loială să se extindă la anumite activități de bibliotecă. Excepții specifice sau cele referitoare la arhivare în domeniul bibliotecilor nu ar trebui să extindă dincolo de limitele admise întreprinse de către biblioteci și arhive. Doctrinile de utilizare loială permit bibliotecilor de a se adapta la servicii care sunt în dezvoltare, înainte ca unele excepții specifice să fie modificate.

Lucrări orfane

O excepție este necesară pentru a rezolva problema lucrărilor orfane, în cazul în care titularul de drepturi nu poate fi identificat sau localizat.

Mulți utilizatori de bună-credință nu sunt în măsură să identifice titularii de drepturi de autor sau să localizeze, atunci când încearcă să utilizeze o operă. Pentru biblioteci și alte instituții deținătoare de patrimoniu cultural, sunt în incapacitatea de a identifica sau localiza operelor titularilor de drepturi de autor ceea ce de multe ori crează impedimente în oferirea accesului la importante colecții cu caracter local și unice în context. Din frică pentru răspunderea juridică, bibliotecarii renunță la utilizarea acestor lucrări „orfane”, chiar și atunci când sunt utilizate în scopuri non-profit, cum ar fi în scopuri de conservare. Un mecanism pentru a reduce riscul de răspundere pentru biblioteci cu privire la operele orfane ar ajuta pentru a extinde accesul la milioane de lucrări. O excepție pentru lucrările orfane ar ajuta la preservarea lucrărilor, care altfel ar fi ignorate.

Termenii pentru dreptul de autor

În general, conform Convenției de la Berna, termenul dreptului de autor, trebuie să fie: durata de viață a autorului plus 50 de ani.

Termenul standard internațional de protecție pentru o operă literară, precum este prevăzut în Convenția de la Berna și Acordul TRIPS este durata de viață a autorului plus 50 de ani. În multe țări, în general, durata de protecție a fost extinsă: viața autorului plus 70 de ani. Extinderea termenilor înseamnă că informația rămâne în proprietatea privată pentru o perioadă mai îndelungată, astfel titularii de drepturi beneficiază cu suportul financiar al bibliotecilor, instituțiilor de învățământ, precum și ale altor persoane fizice. Termenii de drept de autor nu ar trebui să fie prelungiți în legislația națională. Domeniul public oferă noi oportunități pentru creativitate, cercetare, precum și burse de studiu.

Măsuri tehnologice de protecție împiedică utilizarea legală a operelor

Pentru biblioteci și utilizatorii acestora trebuie să fie admis eludarea măsurilor de protecție tehnologică, în scopul de a utiliza legal operele. Punerea în aplicare a legislației cu privire la anti-eludare în multe țări depășește cerințele articolului 11 din Tratatul OMPI privind drepturile de autor, în mod evident eliminând excepțiile existente în legislația dreptului de autor.

Tratatul OMPI privind drepturile de autor permite excepții, dar puține țări au adoptat astfel de dispoziții în cadrul legii cu privire la anti-eludare în beneficiul bibliotecilor și utilizatorilor de bibliotecă. Excepțiile și limitările sunt principiile juridice, specifice care reflectă complexitatea și politicile publice naționale. Utilizarea măsurilor de protecție tehnologică se reduce la o politică de informare nulă, evitând importanța politicilor naționale care au fost create pentru beneficiul publicului. Mai mult decât atât, cea mai mare parte a excepțiilor cu privire la anti-eludare au fost puternic criticate ca nefuncționale. OMPI trebuie să susțină o nouă abordare a acestor probleme și să identifice mijloace inovatoare pentru atingerea obiectivelor legii.

Contracte și excepțiile statutare

Contractele nu ar trebui să poarte un caracter de superioritate asupra excepțiilor și limitărilor. Obiectivele și politicile care prevăd excepții sunt importante declarații de principii, la nivel național și internațional și nu ar trebui să fie aplicate prin contracte.

Majoritatea produselor digitale achiziționate de către biblioteci sunt însoțite de licențe care suprascriu statutar excepțiilor și limitărilor în sprijinul activităților de bibliotecă. Dreptul privat al contractelor poate fi extins asupra dreptului public a dreptului de autor. În consecință, condițiile de licență, care încearcă să submineze excepțiile și limitările dreptului de autor nu ar trebui să fie împotriva bibliotecilor. În plus față de licențele pentru lucrări individuale, se solicită acorduri de licență care să cuprindă o mare cantitate de materiale și să stabilească restricții. Aceste acorduri au potențialul de a redefini regulile dreptului de autor pentru patrimoniul intelectual al unei țări. Acordurile de licență nu trebuie să redefinească regulile de drept de autor.

Limitarea răspunderii

Pentru biblioteci și personalul de bibliotecă ar trebui să existe o limitare cu privire la răspundere, care să acționeze cu bună credință. A crede sau având motive întemeiate pentru a crede, bibliotecarii pot să acționeze în conformitate cu legea dreptului de autor.

Bibliotecile sunt intermediari în promovarea accesului public la informații și resurse. Bibliotecile și personalul de bibliotecă depun eforturi pentru a fi adepți ai legislației, și ei respectă interesele legitime ale titularilor de drepturi. În îndeplinirea mandatului lor ca instituții publice, bibliotecile din întreaga lume dețin cantități enorme de informații, astfel în mod inevitabil, se confruntă cu probleme de interpretare și de aplicare a legii. Bibliotecarii, care de obicei nu sunt pregătiți profesional, să acționeze în condițiile legii, frecvent simt nevoia de a răspunde la întrebări în domeniul dreptului de autor, fără dreptul de a beneficia de consultanță juridică de specialitate. Statele membre ar trebui să ofere protecție cu privire la răspunderea limitată pentru biblioteci și personalul de bibliotecă, care să acționeze cu bună credință în aplicarea legii cu privire la dreptul de autor. Prin acționarea cu bună credință, biblioteca ia măsuri pentru a înțelege și a aplica legea într-o manieră care să respecte toate interesele.